

Participatory Management of Public Spaces to Ensure Food Security for The Ban La Lom Phai Community, Chan Dum Subdistrict, Phlapphla Chai District, Buriram Province ¹

Wissavamas Palasarn ²

Abstract

This qualitative research studied 1) public space management in Ban La Lom Phai community, Chan Dum subdistrict, Phlapphla Chai district, Buriram Province and 2) related food security issues. Data was collected by in-depth interview, focus group discussion, walk survey, participant observation, and organizing a community forum. Results were that seven aspects impacted community management of public spaces: 1) leadership vision; 2) defined usage scope; 3) shared norms and regulations; 4) community involvement; 5) tracking use; 6) successful dispute resolution; and 7) support from relevant agencies. The Ban La Lom Phai community public space management plan comprised four aspects of participatory food security: 1) availability, focused on regional production and sourcing; 2) access, with sufficient healthy provisions to communities; 3) use, with communities accessing resources to prepare for future modifications; and 4) stability, with reliable supplies established by localities to prepare for upcoming developments while simultaneously supporting agricultural ecology; lessening reliance on chemicals; preserving soil health; reducing environmental damage; and preserving biodiversity to better adjust to environmental alterations.

Keywords: Land Rights, Counter-discourse, Social Movements, Community-Based Land Reform, Community Land Title Deeds

¹ Research Article

² Lecturer, Social Study, Faculty of Education Buriram Rajabhat University.

Email: witsawamat.ps@bru.ac.th

.....

Received: August 2, 2024 Revised: November 27, 2024 Accepted: December 10, 2024

การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์¹

วิศวมาศ ปาลสาร²

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2. เพื่อศึกษาการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยนี้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก สทนากลุ่ม การเดินสำรวจ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดเวทีร่วมกับชุมชน ผลการศึกษา พบว่า การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านละลมไผ่ มีองค์ความรู้การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม 6 ประการ คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ของผู้นำ 2) การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ 3) การมีกฎกติกาของชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน 5) การกำกับติดตามการใช้ประโยชน์ 6) การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ 7) การช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับรูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่นั้น มี 4 ประการ คือ 1) การมีอาหารเพียงพอ ชุมชนมุ่งเน้นที่การผลิตและการจัดหาอาหารภายในท้องถิ่นหรือภูมิภาคใกล้เคียงเป็นหลัก 2) การเข้าถึงอาหาร ชุมชนได้รับอาหารที่เพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการดี 3) การใช้ประโยชน์จากอาหาร ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารและมีการเตรียมความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต 4) การมีเสถียรภาพด้านอาหาร ชุมชนสามารถสร้างแหล่งอาหารที่มั่นคงรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ขณะเดียวกันยังส่งเสริมระบบนิเวศเกษตร ลดการพึ่งพาสารเคมี อนุรักษ์สุขภาพของดิน และลดผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมอีกด้วย

คำสำคัญ : การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม, ความมั่นคงทางอาหาร,บ้านละลมไผ่, จังหวัดบุรีรัมย์

¹ บทความวิจัย

² อาจารย์ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

อีเมล witsawamat.ps@bru.ac.th

บทนำ

สำหรับสถานการณ์ภาคการเกษตรของไทยที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันเผชิญกับปัญหาด้านการผลิต ต้นทุนคุณภาพสินค้า ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแรงงานเกษตรกรอายุเฉลี่ยสูงขึ้น และเกษตรกรรุ่นใหม่มีจำนวนน้อย ดินและน้ำมีปัญหาจากการใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เหมาะสมพื้นที่ชลประทานที่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ที่มีศักยภาพ เกษตรกรรายย่อยยังมีข้อจำกัดในการใช้เครื่องจักรกล การเกษตร รวมทั้งยังจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อใช้ตลอดห่วงโซ่ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ และระบบโลจิสติกส์ เช่น การผลิตพืช สัตว์พันธุ์ดีและการกระจายพันธุ์ให้ทั่วถึง จำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาหนี้สินและที่ดินทำกินของเกษตรกร กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินของเกษตรกรมีแนวโน้มลดลงมากจากอดีต ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาหนี้สินจากการขาดทุนในการทำเกษตร ในส่วนของ ผลผลิตการเกษตรจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการผลิตให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด มีการ พัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานสินค้าเกษตรของอาเซียนและ มาตรฐานสินค้าเกษตรของโลก (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559) พร้อมทั้งเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศถูกจัดอยู่ในวาระของการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมายของสหประชาชาติ (UN Sustainable Development Goals) และต้องการให้บรรลุผลลัพท์ในปี ค.ศ. 2030 (Barbier & Markandya, 2013) ผลกระทบต่อภาคเกษตรที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม โรคและแมลงศัตรูพืชระบาด และความแปรปรวนของฤดูกาล ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง พันธุ์พืชที่มีอยู่ไม่สามารถปรับตัวต่อสภาวะอากาศที่เปลี่ยนไปได้ ส่งผลกระทบต่อปริมาณของอาหารที่มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว

ความมั่นคงทางอาหารจึงได้ถูกหยิบยกให้เป็นวาระแห่งสำคัญของโลกจากข้อมูลของ FAO ความชุกของภาวะทุพโภชนาการในโลกอยู่ที่ 10.8% และ 11.0% นั่นคือ 794 และ 815 ล้านคนตามผลของปี 2558 และ 2559 ตามลำดับ ดังนั้นแม้ว่าจะมีความพยายามร่วมกันทั้งหมด แต่จำนวนคนที่ขาดสารอาหารและหิวโหยในโลกกลับเพิ่มขึ้นอีกครั้ง ในปี 2560 ธนาคารโลกระบุว่าประชาชน 83 ล้านคนใน 45 ประเทศกำลังอดอยาก ในภูมิภาคที่พัฒนาแล้วของโลก สัดส่วนของผู้ที่ได้รับสารอาหารไม่เพียงพอจะไม่เกิน 5% ของประชากรทั้งหมด ในภูมิภาคกำลังพัฒนาถึง 13% ในประเทศแอฟริกา 20% และในประเทศแถบเอเชีย 13% การเสื่อมสภาพที่เห็นได้ชัดในอาหาร ความมั่นคงในหลายประเทศในแอฟริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกเอเชียชัดเจน (Prosekov, A. Y., & Ivanova, S. A. (2018) ซึ่งนิยามของความมั่นคงด้านอาหารนั้นทุกคนเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการด้านอาหารเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพแข็งแรง คำจำกัดความนี้รวมถึงทุกคนมีอาหารเพียงพอ ปลอดภัย เข้าถึงง่ายและมีเสถียรภาพ (Gibson, M. (2012)

การจัดการพื้นที่สาธารณะเป็นการใช้พลังของชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่อาจไม่เพียงพอ ควรเพิ่มให้มีระบบกรรมสิทธิ์ร่วมที่มีลักษณะของสิทธิเชิงซ้อนที่มากกว่าสิทธิของ

ความเป็นเจ้าของ โดยไม่ผูกขาดกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ควรเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคม ทำหน้าที่เป็นกลไกและกระบวนการเพื่อจัดการความสัมพันธ์ในการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ในรูปแบบของระบบสิทธิที่หลากหลาย ไม่ว่าสิทธิโดยรัฐ สิทธิส่วนรวม และสิทธิส่วนบุคคล ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่หรือหน่วยงานเดียวกัน (กชกร เดชะคำภู และ ทิพาภรณ์ หอมดี, 2560 : 349) ซึ่งพื้นที่สาธารณะ โดยเป็นพื้นที่ที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ครอบคลุมทุกส่วนของสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้นและเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างอิสระและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เช่น ถนนหนทาง พื้นที่เปิดโล่ง สวนสาธารณะหรือพื้นที่ของเอกชนที่เปิดโอกาสให้มีการเข้าถึงแบบสาธารณะโดยไม่ได้จำกัดหรือให้สิทธิเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง พื้นที่สาธารณะทั้งหมด ไม่ว่าจะเปิดกว้างหรือเป็นประชาธิปไตยเพียงใด จำเป็นต้องมีรูปแบบการจัดการบางรูปแบบ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านความสำคัญของพื้นที่สาธารณะนั้นช่วยให้เกิดการสร้างชุมชนที่มีชีวิตชีวา ซึ่งความมีชีวิตชีวาของเมืองนั้นขึ้นอยู่กับพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพในเมืองที่เอื้ออำนวยหรือส่งเสริมการใช้ร่วมกัน พื้นที่สาธารณะเหล่านี้ทำให้เกิดการพบปะ การแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการและการพัฒนาชุมชนโดยทั่วไป จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พื้นที่สาธารณะจะเปิดให้ผู้คนเข้าถึงและให้บริการคนในชุมชนอย่างเป็นธรรม (นฤมล นิมนวล, 2565 : 47-48) ดังนั้นการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมนับเป็นเครื่องมือสำหรับการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณะ สระน้ำ คลองน้ำ เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดถือได้ว่าเป็นทรัพย์ของส่วนรวมที่ชุมชนสามารถนำมาใช้เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม

ชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีระยะห่างจาก จังหวัดบุรีรัมย์ ประมาณ 40 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับบ้านโคกโพธิ์ ทิศใต้ติดกับบ้านกระโดน ทิศตะวันออกติดกับบ้านระแหง ทิศตะวันตกติดกับบ้านโคกเจริญ และชุมชนมีพื้นที่สาธารณะในการทำการเกษตรหรือคันคูโบราณประมาณ 20 ไร่ มีพื้นที่ป่าช้า 32 ไร่ พื้นที่ทำนาหนองปรือ 21 ไร่ มีคลอง ละลม ประมาณ 40 ไร่ ยาว 1700 เมตร กว้าง 40 เมตรให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนบ้านละลมไผ่ไม่ได้จัดการพื้นที่สาธารณะทำเป็นพื้นที่เกษตรเพื่อสร้างแหล่งอาหารสำหรับชุมชน และสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนโดยการปลูกผักปลอดสารพิษ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย, 2561) การจัดการพื้นที่สาธารณะจากคลองละลมไผ่ นับเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับการสร้างพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนอีกด้วย จากการสนทนากับผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโส ประชาชน พบว่า ปัญหาประชาชนขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาประชาชนขาดที่ดินทำกิน พบว่า คนในชุมชนบ้านละลมไผ่ขาดที่ดินทำกินจำนวนมาก การให้ประชาชนเข้ามาทำการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรนับเป็นการช่วยเหลือและแก้ปัญหาเบื้องต้น ขณะเดียวกันยังมีคนในชุมชนจำนวนหลายครัวเรือนยังไม่พื้นที่เพาะปลูก จึงทำให้ผู้นำไม่สามารถจัดสรรพื้นที่สาธารณะอย่างเพียงพอ

2. ปัญหาการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า ในช่วงฤดูแล้งคนในชุมชนขาดแคลนน้ำในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การใช้อุปโภค บริโภค พร้อมทั้งปัญหาการนำน้ำไปใช้ในการเพาะปลูก จึงส่งผลกระทบต่ออาหารและรายได้ของชุมชน

3. ปัญหาการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ พบว่า คนในชุมชนบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ เช่น การทิ้งขยะ เผลาขยะ ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่สาธารณะอีกด้วย

จากเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญศึกษา ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลทำให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักและมองเห็นคุณค่า ตลอดจนเกิดแนวทางแก้ไขปัญหาในอนาคต จึงสนใจศึกษาเรื่อง “การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งศึกษาศักยภาพการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในอนาคตอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมกับสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดหลักในการนำมาวิเคราะห์ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมและแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาในการวิจัยเรื่อง การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีนักวิชาการได้นิยามความหมาย เช่น Bravo (2020) และ Equipaje (2018) ได้กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะหมายถึง พื้นที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใช้ประโยชน์ร่วมกันได้เป็นพื้นที่ส่วนรวม มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้สำหรับกิจกรรมส่วนกลางต่างๆ พื้นที่สาธารณะมีบทบาทสำคัญในการวางผังเมือง สถาปัตยกรรมและการพัฒนาชุมชน เนื่องจากมีส่วนสำคัญกับการคุณภาพชีวิตในเมืองและในชนบท เช่น สวนสาธารณะ พลาซ่า ถนน ทางเท้า ห้องสมุด ศูนย์ชุมชน และอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งลักษณะสำคัญของพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ 1. การเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะเปิดกว้างและทุกคนสามารถเข้าถึงได้ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้ 2. ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Community Interaction) พื้นที่สาธารณะเป็นเวทีให้ผู้คนได้มีปฏิสัมพันธ์ เข้าสังคมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย อ่านหนังสือ พักผ่อน เป็นต้น การปฏิสัมพันธ์เหล่านี้ช่วยสร้าง

ความรู้สึกร่วมในฐานะความเป็นเจ้าของอีกด้วย 3. การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation and Relaxation) พื้นที่สาธารณะหลายแห่งเปิดโอกาสให้ทำกิจกรรมยามว่าง ออกกำลังกายและผ่อนคลาย ตัวอย่างเช่น สวนสาธารณะมักมีพื้นที่สีเขียว สนามเด็กเล่นและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ 4. กิจกรรมทางวัฒนธรรมและพลเมือง (Cultural and Civic Activities) พื้นที่สาธารณะมักใช้สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม การแสดง เทศกาลและกิจกรรมของพลเมืองอื่น ๆ ใช้เป็นสถานที่สำหรับการชุมนุมของชุมชนและงานกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน 5. เสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) พื้นที่สาธารณะสามารถเป็นเวทีสำหรับเสรีภาพในการพูด การแสดงออกทางความคิดและการชุมนุมโดยสงบ นับมีความสำคัญต่อสังคมประชาธิปไตยที่บุคคลสามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในวาทกรรมสาธารณะ 6. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Benefits) พื้นที่สาธารณะที่มีสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและเกิดการสร้างธุรกิจต่าง ๆ ได้ นับมีส่วนสำคัญต่อการสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยรอบ ดังนั้นการสร้างพื้นที่สาธารณะที่ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีการออกแบบ วางแผน พร้อมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนรู้สึกความเป็นเจ้าของ และเกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนและสังคม

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UNCED) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "Earth Summit" ซึ่งจัดขึ้นที่เมืองริโอเดจาเนโร (มิถุนายน 2535) ได้จัดทำข้อตกลงแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เรียกว่า "วาระที่ 21" ในฐานะหลักการดำเนินการที่ครอบคลุม วาระที่ 21 ได้รับการรับรองโดย 182 รัฐบาลในการประชุม UNCED แม้ว่าจะไม่ได้มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่ “วาระที่ 21 มีข้อเสนอแนะทางศีลธรรมและการปฏิบัติเพื่อประกอบการพิจารณา ถือเป็นพิมพ์เขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21” นอกจากนี้ การประกาศเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ 8 ประการของสหประชาชาติ (2000–2015) และการนำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) มาใช้ 17 ประการโดยองค์การสหประชาชาติในปี 2015 ได้ “เรียกร้องให้สากลดำเนินการเพื่อยุติความยากจน ปกป้องโลกและรับรอง ให้ทุกคนมีความสงบสุขและมั่งคั่งภายในปี 2030” (Dangi & Petrick, 2021) หลักการสำคัญของวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี 2030 คือ “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No one left behind)” ยังมีอีกหลายคนที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง トラบใดที่มีความหวังเพียงเล็กน้อยที่อัตราความก้าวหน้าในปัจจุบัน การกำจัดความยากจนขั้นรุนแรงหรือความหิวโหยภายในปี 2030 ตามที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)(Walker, Pekmezovic & Walker, 2019) ซึ่งในเป้าหมายทั้ง 17 ประการ นับมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นคงทางอาหารที่ได้รับความกังวลจากสหประชาชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและส่งผลกระทบต่อความขาดแคลนอาหารในอนาคต

ความมั่นคงด้านอาหารของ FAO ชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงด้านอาหารเกิดขึ้นจากทุกคนเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการด้านอาหารและความชอบด้านอาหารเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพแข็งแรง คำจำกัดความนี้มันนัยยะว่าผู้คนจะมีความมั่นคงทางอาหารก็ต่อเมื่อมีอาหารเพียงพอเท่านั้น มีจำหน่ายแล้ว (หาง่าย) เข้าถึงมัน และมีเสถียรภาพ ทั้ง 4 ข้อ คือ ความสามารถในการจัดการความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ (Brooks & Matthews,

2015 : 7) ซึ่งสภาพแวดล้อมความมั่นคงด้านอาหาร เป็นข้อกังวลของโลกที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารมี 3 ประการ

1. การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก พื้นที่ของโลกมีอัตราการเกิดและจำนวนประชากรสูงขึ้น ซึ่งมีอุปสงค์มากกว่าอุปทาน มีความต้องการอาหารและมีโรคภัยไข้เจ็บที่มากขึ้น จึงจำเป็นต้องวางระบบนิเวศในท้องถิ่นให้รองรับการเติบโตของประชาชนและผลิตอาหารที่ไม่ทำลายสุขภาพ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นการใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ สร้างแหล่งอาหาร ให้เกิดการเพาะปลูกอย่างหมุนเวียน ระบบนิเวศในท้องถิ่นมีขีดความสามารถที่เพียงพอที่จะสามารถผลิตแหล่งอาหารรับรองประชากรของโลก (Havas & Salman, 2011)

2. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบต่อภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ในเขต Sub-Saharan Africa ความแห้งแล้งเกิดขึ้นบ่อยขึ้นและยาวนานขึ้น ความรู้ของชนพื้นเมืองที่พัฒนาขึ้นเพื่อจัดการกับภัยแล้งที่รุนแรง สิ่งที่เป็นปัญหาไปกว่านั้นคือ ขาดน้ำและอาหารที่ไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เกิดปัญหาความมั่นคงด้านอาหารที่รุนแรง ตัวอย่างเช่น ชนเผ่าโบราณในเอธิโอเปีย กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์นี้ เนื่องจากแหล่งอาหารมีจำกัดมากขึ้น การขาดสารอาหารทำให้สุขภาพแย่ลง โดยทำให้เกิดการกดภูมิคุ้มกันและทำให้ประชากรมีแนวโน้มที่จะเจ็บป่วยมากขึ้น โรคที่เพิ่มขึ้นทำให้ร่างกายต้องการพลังงานมากขึ้น เหล่านี้เป็นวัฏจักรของความหิวโหยและโรคภัยไข้เจ็บที่ลดอายุของมนุษยชาติ (Havas & Salman, 2011)

3. การขยายตัวของเมือง หลายเมืองเติบโตภายใต้แนวคิดการผลิตแบบทุนนิยม โดยมีคนแรงงานในการผลิตสินค้าเพื่อการอุปโภคและการบริการ ผู้คนจำนวนมากถูกดึงดูดให้เข้าไปทำงานในเมือง ความต้องการของอาหารที่อยู่อาศัยมีค่อนข้างจำกัด การทำลายระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มมีเพิ่มมากขึ้น เพื่อที่การเกษตรถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม เมืองเกิดการขยายตัวอย่างไม่มีที่สิ้นสุดปัญหาด้านน้ำอากาศ มลพิษ พื้นที่เกษตร เริ่มลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารตามไปด้วย ความยั่งยืนจำเป็นต้องลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งแนวคิดและทฤษฎี ทำให้ผู้วิจัยใช้เป็นองค์ความรู้นำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัย เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่นในอนาคต

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มของชุมชน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลการดำเนินงานของการทำกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนบ้านละลมไผ่ เพื่อค้นหารูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้เครื่องมือใน

การศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชาคม การเดินสำรวจชุมชน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีรายละเอียดดังนี้

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิของการวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documents) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการวิจัยและแนวคิดรวมทั้งทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่นำมากำหนดกรอบแนวคิดและกรอบในการวิเคราะห์เกี่ยวกับบริบทชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของชุมชน จากเอกสารสิ่งพิมพ์ สถิติ รายงาน บันทึกการประชุมของภาคราชการและชุมชน รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) ประกอบด้วยข้อมูลด้านบริบทของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างการมีส่วนร่วม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และศึกษาการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการทำกิจกรรมสาธารณะประชาชนบ้านละลมไผ่ โดยมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview technique) โดยใช้แนวสัมภาษณ์ (Interview guide) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน การรวมกลุ่ม ตลอดจนบริหารจัดการทรัพยากรร่วม การจัดการพื้นที่สาธารณะ และการทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชนบ้านละลมไผ่

2.2 การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview schedule) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการความสัมพันธ์ระหว่างเกี่ยวกับบริบทของชุมชน การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อค้นหาคุณค่าการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focused group) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview schedule) ในการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม (Group think) โดยใช้เทคนิค Appreciation-Influence-Control (AIC) การระดมความคิดเห็น (Brainstorming) แผนที่ความรู้ (Mind Mapping) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหารูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ การจัดการพื้นที่การเกษตร การบริหารจัดการคน เป็นต้น

2.4 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยใช้แบบตรวจรายการ (Checklist) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติรวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในหมู่บ้านจากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยแบ่งลักษณะของปฏิสัมพันธ์ออกเป็น 3 ทิศทาง คือ 1) ปฏิสัมพันธ์เชิงบวก (Positive direction) 2) ปฏิสัมพันธ์เชิงลบ (Negative direction) และ 3) ปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกลาง (Neutral direction) จากการทำกิจกรรมร่วมกันบ้านละลมไผ่

2.5 การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย เข้าร่วมในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อค้นหารูปแบบการ

จัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอลับพลาย จังหวัดบุรีรัมย์

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม จากการจัดเวทีระดมสมองร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลับพลาย สำนักงานเกษตรอำเภอลับพลาย เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์เจาะลึก หลังจากนั้นผู้วิจัยได้จัดประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนพร้อมทั้งค้นหาการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา ได้แก่ อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน จำนวน 20 คน ประชาชนในชุมชนบ้านละลมไผ่ จำนวน 90 คน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 10 คน ผู้อาวุโสที่มีปราชญ์ทางวัฒนธรรม จำนวน 10 คน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน พระสงฆ์ 5 รูป หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลับพลาย สำนักงานเกษตรอำเภอลับพลาย จำนวน 10 คน รวม 150 คน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายในการศึกษารั้งนี้ คือ กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และสามารถให้ข้อมูลสำคัญได้ ทุกคนต้องทราบลักษณะผู้ที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่น พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน เข้าใจสภาพปัญหาของชุมชนบ้านละลมไผ่ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 150 คน ที่เลือกจาก 7 กลุ่มเป้าหมาย เพื่อค้นหารูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ได้แก่ อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน ประชาชนในชุมชนบ้านละลมไผ่ ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโสที่มีปราชญ์ทางวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ (พระนักพัฒนา) เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลับพลาย สำนักงานเกษตรอำเภอลับพลาย ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เข้าใจสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านละลมไผ่ เป็นอย่างดี โดยใช้วิธีเลือกแบบรวมเจาะจง (Purposive Sampling) พร้อมทั้งมีองค์ความรู้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

จริยธรรมในการวิจัย

ข้อมูลการแจ้งสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย หรือการดำเนินการขออนุญาตพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และผลการพิจารณาจากคณะกรรมการของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้มีมติเห็นควรให้ดำเนินการวิจัยได้ เนื่องจากไม่มีการละเมิดจริยธรรมการวิจัย

ผลการวิจัย

ทรัพยากรทางบกในแผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า ทรัพยากรดิน และทรัพยากรแร่ธาตุ ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอีกทั้งยังเป็นฐานการพัฒนาประเทศในทุกด้าน เนื่องจากทรัพยากรเหล่านี้สามารถอำนวยความสะดวกต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ และยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนในสังคม ตามแนวการพัฒนาและการขับเคลื่อนระยะยาวตามกรอบยุทธศาสตร์ 20 ปี เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561) การบริหารจัดการทรัพยากรร่วม (Common-Pool Resources-CPRs) จึงเป็นหลักการที่สำคัญมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนรักและหวงแหนในทรัพยากรส่วนรวม พร้อมทั้งเป็นการปลูกจิตสำนึกให้มองเห็นคุณค่าในการพัฒนาตนเอง (ราเมศ พรหมชาติ, 2564) ชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่สาธารณะที่เป็นของชุมชน จำนวน ประมาณ 40 ไร่ โดยจัดสรรให้คนในชุมชนได้เข้าทำการเกษตร เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยมีกฎกติการ่วมกันของชุมชน ดังนั้นการที่ชุมชนได้จัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมนับมีส่วนสำคัญในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. องค์ความรู้การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านละลมไผ่

เดิมชุมชนบ้านละลมไผ่ หมู่ที่ 11 ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์โดยแต่เดิมมี พ่อพลิง สัตย์ตรง พ่อทิง สัตย์ตรง พ่อทอง บุญธรรม พ่อเมา วิวาทสุข พ่อเพชร วิวาทสุข พ่อพา บุญคำ พ่อเหมือน ภาคคำ พ่อภิญญา สนศรี เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งซึ่งเป็นหมู่บ้านเดียวกับม่วงหวาน หมู่ที่ 8 ต่อมาเมื่อมีจำนวนครัวเรือนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้แยกออกมาจัดตั้งเป็นหมู่บ้านละลมไผ่ เมื่อปี พ.ศ. 2484 โดยมี นายภิญญา สนศรี เป็นผู้ใหญ่คนแรก เมื่อปี พ.ศ. 2514 – 2535 ได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานจากอำเภอ สำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ และมาจากตำบลสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ในชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กวย หรือ ส่วย นั้นเอง และได้มีการแยกหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2514 จากหมู่บ้านม่วงหวาน หมู่ที่ 8 จนกระทั่งใน พ.ศ. 2542 ได้เปลี่ยนมาเป็น หมู่ 11 จนถึงปัจจุบัน โดยทิศเหนือติดกับบ้านโคกโพธิ์ หมู่ที่ 6 ตำบลสะเดา อำเภอพลับพลาชัย ทิศใต้ติดกับบ้านกระโดน ตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัย ทิศตะวันออกติดกับบ้านระแหง ตำบลไพศาล อำเภอประโคนชัยและทิศตะวันตกติดกับบ้านโคกเจริญ หมู่ 15 ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนบ้านละลมไผ่มีพื้นที่สาธารณะของชุมชน มีขนาดพื้นที่ 40 ไร่ ขนาดความกว้าง 40 เมตร ความยาว 1,700 เมตร ความลึก 10 เมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน ในอดีตเป็นแหล่งน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ดินชั้นไม่สามารถเก็บกักน้ำ เพื่อนำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ตลอดทั้งปี ในปี 2538 ได้รับงบประมาณจากกรมชลประทาน จำนวน 300,000 บาท เพื่อขุดลอกคลองให้มีขนาดพื้นที่ใหญ่ขึ้น เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำของชุมชน ต่อมาใน ปี 2547 ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าในการนำพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน นายอนุสรณ์ สนศรี ผู้ใหญ่บ้าน จึงได้จัดเวทีประชาคมชุมชน เพื่อปรับปรุง พัฒนาบริเวณ

พื้นที่คลองละลมไผ่ให้คนในชุมชนได้ทำการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของชุมชน พร้อมทั้งขุดลอกคลองเพิ่มเติมให้มีขนาดกว้างและลึกมากขึ้น เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำสำหรับการทำเกษตรเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ขาดพื้นที่ทำกิน การที่ชุมชนได้ฉันทามติการนำพื้นที่สาธารณะมาออกแบบ ปรับปรุง เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้าไปทำเกษตร โดยปราศจากการครอบครอง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการผูกขาด โดยมีเงื่อนไขห้ามใช้สารเคมี ไม่ให้ครอบครองถาวร ใช้ทำเกษตรเพื่อยังชีพ รวมถึงการกระทำอื่นใดที่เป็นการครอบครองพื้นที่สาธารณะโดยถาวร

หลังจากปี 2547 เป็นต้นมาทำให้คนในชุมชนได้เข้าไปใช้ปลูกพืชผักภายในบริเวณสาธารณะคลองละลมไผ่มากขึ้นจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านละลมไผ่ มีองค์ความรู้การจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม 7 ประการ ได้แก่ 1. วิสัยทัศน์ของผู้นำ 2. การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ 3. การมีกฎ กติกาของชุมชน 4. การมีส่วนร่วมของชุมชน 5. การกำกับติดตามการใช้ประโยชน์ 6. การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ 7. การช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การมีวิสัยทัศน์ของผู้นำ พบว่า ผู้นำสาธารณะจึงต้องมีทักษะการสื่อสารวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ พร้อมทั้งกล้าต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญที่เกิดขึ้น เนื่องจากปัญหาสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น พร้อมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้นำสาธารณะแนวใหม่ต้องปรับเทคนิคและรูปแบบการทำงาน เพื่อรับมือกับความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (Murphy, & Riggio, 2003) เช่น มีความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และความยืดหยุ่น มีการทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข สามารถแก้ไขปัญหาความสลับซับซ้อนได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Wankhade, & Brinkman, 2007) ชุมชนบ้านละลมไผ่หลังจากได้ดำเนินการจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกให้กับคนในชุมชนมีขนาด กว้าง 7 เมตร ยาว 20 เมตร จนทำให้หน่วยงานภาครัฐได้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญ จนได้รับงบประมาณจากเทศบาลตำบลลำปลายาญ มีงบประมาณประมาณ 400,000 บาท มาส่งเสริมสนับสนุนปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกให้มีความเหมาะสมตลอดจนพัฒนาระบบน้ำให้ทั่วถึงทุกแปลงเพาะปลูก

จากการให้ข้อมูลของนายทองศรี บุญทรง (นามสมมุติ) ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้เล่าว่า

“ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ ปี 2547 โดยจัดการพื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์กำนันคิดว่า น่าจะทำพื้นที่คลองละลมไผ่มาทำเป็นพื้นที่เพาะปลูกผักปลอดภัย เพื่อให้ชุมชนมีรายได้นอกฤดูกาล เก็บเกี่ยว ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ ได้มีโอกาสเข้ามาใช้พื้นที่ของชุมชน การทำแบบนี้ดีกว่าการปล่อยให้พื้นที่รกร้าง ทั้งนี้การจัดการพื้นที่สาธารณะต้องได้รับความเห็นชอบ เป็นมติของชุมชน ในฐานะผู้นำผมก็จะได้ดำเนินการ พัฒนาระบบน้ำ ติดต่อขอการสนับสนุนจากหน่วยงาน สิ่งสำคัญการพัฒนาต้องเริ่มต้นจากชุมชนก่อน เริ่มก่อร่างสร้างตัว ทำให้หน่วยงานภายนอกได้เห็นถึงความตั้งใจจริง และค่อย ๆ พัฒนาไปเรื่อย ๆ การทำแบบนี้ช่วยให้ผู้สูงอายุไม่เหงา มีอาหารที่ปลอดภัย มีรายได้ มีงานทำ ดีกว่าอยู่บ้านเฉย ๆ ผมก็ได้เริ่มพัฒนาระบบน้ำ ใช้พลังงานทางเลือก คือ โซลาร์เซลล์ จนกระทั่งในปี 2550 มีบริษัท ปตท. จำกัดมหาชน ได้ลงมา

สำรวจและยกระดับชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบเกี่ยวกับการปลูกอยู่ ปลูกกิน ในช่วงแรก ๆ ก็มีคนเริ่มทำจำนวน 10-20 คน ปัจจุบันมีการเข้ามาใช้พื้นที่เกือบทั้งหมดของชุมชน”

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมจึงแนวทางการทำงานร่วมกันของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน การออกแบบและการกำกับดูแลพื้นที่สาธารณะ พร้อมทั้งตัดสินใจการพัฒนาและการจัดการพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของส่วนรวมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ พบว่า ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้จัดสรรพื้นที่แปลงเพาะปลูกให้กับคนในชุมชนที่เข้ามาลงทะเบียน เพื่อแจ้งความประสงค์เข้ามาทำการเพาะปลูกในพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ โดยทางคณะกรรมการได้จัดสรรพื้นที่แปลงละกว้าง 7 เมตร ยาว 20 เมตร เท่า ๆ กัน มีระบบน้ำไหลอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้ทุกคน

จากการให้ข้อมูลของ นางสาวทองศรี ทองมา (นามสมมุติ) ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้เล่าว่า

“ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะเพียงพอ โดยจัดสรรพื้นที่กับคนในชุมชนที่สนใจเข้ามาใช้ประโยชน์ โดยคนที่ได้แปลงจะทำสัญลักษณ์โดยกำหนดขอบเขตของตนเอง ได้แก่ ทำป้ายปักหมุด ติดป้ายชื่อในแต่ละแปลง สามารถรู้ได้เลยว่าแปลงนี้เป็นของใคร ปลูกผักชนิดใดบ้าง ระบุให้ชัดเจนว่าใครเป็นผู้มีสิทธิ์และใครไม่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์โดยชาวบ้านจะต้องเข้าใจร่วมกัน”

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการจัดการพื้นที่สาธารณะมีบทบาทกับพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชนบท ขณะเดียวกันต้องอาศัยความสามัคคีของชุมชน ที่เห็นพ้องต้องกันที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ขณะเดียวกันยังนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี ของคนในชุมชนอีกด้วย ดังนั้นการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมนับเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการนำพื้นที่สาธารณะมาใช้ประโยชน์สำหรับคนในชุมชนอีกด้วย

1.3 การมีกฎ กติกาของชุมชน พบว่า คณะกรรมการที่ดูแลการใช้พื้นที่สาธารณะได้มีการตั้งกฎกติกา เพื่อใช้เป็นข้อห้ามสำหรับคนในชุมชนที่เข้ามาทำการเพาะปลูกในพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ โดยห้ามใช้สารเคมีทุกชนิดในการเพาะปลูก ห้ามเผาตัดต้นไม้ภายในพื้นที่สาธารณะ 20 ไร่ พร้อมทั้งดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน หากมีการละเมิดกติกาของการใช้พื้นที่สาธารณะมีตั้งแต่ตักเตือน ปรับไม่ให้เพาะปลูกในพื้นที่สาธารณะดังกล่าว

จากการให้ข้อมูลของนายทองศรี บุญทรง (นามสมมุติ) ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน เล่าว่า

“ในการใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ จำเป็นต้องมีกฎกติกาของชุมชนอันดับแรก กติกาที่ต้องประชาคมร่วมกับชุมชนด้วยว่า จะตั้งกฎกติกาอย่างไร ทางชุมชนมีข้อห้าม กฎ กติกาในการใช้พื้นที่สาธารณะในการทำเกษตรปลูกผักปลอดสารพิษ ทุกคนต้องปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ ของชุมชน เช่น ชาวบ้านมีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ถือว่าผิดกฎระเบียบของชุมชน หากมีการเตือนครั้งที่หนึ่งแล้วยังทำอีก ทาง

คณะกรรมการก็จะให้ผู้ที่ทำผิदनัยยกเลิกการทำเกษตรปลูกผักปลอดสารพิษถือว่าผิ ด กฎ ระเบียบบอย่าง ร้ายแรง”

กฎ กติกาของชุมชนนับเป็นแนวทางและหลักการที่กำหนดขึ้นโดยกลุ่มหรือองค์กร เพื่อ ควบคุมพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชน กฎเหล่านี้ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อย ส่งเสริม สภาพแวดล้อมที่ดีและรับประกันว่าสมาชิกทุกคนจะได้รับการให้เกียรติซึ่งกันและกัน กฎของชุมชนอาจ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเภของชุมชน ดังนั้นการมีกฎกติกาของชุมชนมีส่วนช่วยให้เกิดการรักษาความ เรียบร้อยและป้องกันการกระทำที่ก่อกรหรือเป็นอันตรายต่อส่วนรวม นอกจากนี้กฎของชุมชนทำหน้าที่เป็น แนวทางปฏิบัติที่ส่งเสริมความเคารพ ความปลอดภัย และความรับผิดชอบต่อสังคม และช่วยให้ชุมชนเติบโต และสร้างพื้นที่ที่บุคคลสามารถเชื่อมต่อการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า คณะกรรมการชุมชนบ้านละลมไผ่ ได้เปิดเวที ประชาคมให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ พร้อมทั้งได้รับฟัง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกพืชผักปลอดภัย ตลอดจนการร่างกฎ กติกาที่มาจากชุมชน

จากการให้ข้อมูลของ นางบุญ หาสุข (นามสมมุติ) ได้เล่าว่า

“ทางชุมชนให้สมาชิกในหมู่บ้านได้ตัดสินใจร่วมกัน เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาในอนาคต ทางชุมชนจะ ประกาศเสียงตามสายว่า คราวเรือนไหนสนใจเข้ามาทำการเพาะปลูกในพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ เพื่อสร้าง อาหาร และทำให้เกิดรายได้แต่ตนเองและครอบครัวให้มาลงทะเบียนกับคณะกรรมการชุมชน หากจับจองแล้ว ไม่มาทำการเพาะปลูกทางคณะกรรมการจะขอคืนพื้นที่และนำพื้นที่ไปให้บุคคลที่สนใจต่อไป”

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมนับเป็นหลักการสำคัญที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ทศนคติ มุมมองที่แตกต่าง พร้อมทั้งได้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ดีมีประโยชน์ต่อการพัฒนาในอนาคต ดังนั้นการมีส่วนร่วมมี ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างชุมชนที่ดี พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงไปใน ทิศทางที่ดียิ่งขึ้น

1.5 การกำกับติดตามการใช้ประโยชน์ พบว่า ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้มีการติดตามสมาชิกที่ เข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่อย่างต่อเนื่อง เพื่อรับฟังปัญหาอุปสรรค ตลอดจนแนวทาง สำหรับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งติดต่อประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการ เพาะปลูกพืชผัก เพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายาชัย เข้ามาจัดอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ตลอดจนการไปศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เพื่อที่ คนในชุมชนจะได้นำองค์ความรู้ไปพัฒนาตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จากการให้ข้อมูลของ นางบุญสม ศรีมา (นามสมมุติ) ได้เล่าว่า

“ชุมชนได้สวดส่องดูแลประชาชนอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งได้ติดต่อหน่วยงาน เจ้าหน้าที่มาให้ความรู้กับ ชุมชน เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตจากการเพาะปลูก การติดตามช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องทำให้คนในชุมชน

เกิดความเชื่อมั่นและมั่นใจว่าการเพาะปลูกของพวกเราได้รับการดูแลจากผู้นำชุมชน และยังทำหน้าที่ติดต่อหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง”

นอกจากนี้นายสมศักดิ์ บุญรัมย์ (นามสมมุติ) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

“คณะกรรมการชุมชนได้ให้ความสำคัญ ติดตาม ดูแลตลอด การทำในลักษณะนี้ทำให้คนในชุมชนสบายใจ เพราะได้รับการเอาใจใส่ ขณะเดียวกันพอมีปัญหาได้รับการแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ ปัจจุบันจึงทำให้มีคนเข้ามาทำการเพาะปลูกมากขึ้น มีอาหารกินในครอบครัวและยังทำให้เกิดรายได้อีกด้วย มีแต่ได้กับได้”

ดังนั้นผู้นำชุมชนจำเป็นต้องให้การสนับสนุนผ่านการรณรงค์ จัดสรรทรัพยากร ส่งเสริมความสามัคคีให้คำแนะนำ การจัดกิจกรรม แก้ปัญหาความขัดแย้ง ส่งเสริมการศึกษา สนับสนุนกลุ่มเปราะบาง เพิ่มศักยภาพสมาชิกชุมชน เป็นต้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชุมชนให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

1.6 การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ พบว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของการจัดการพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ โดยใช้เวทีประชาคมชุมชนเป็นการทำความเข้าใจ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทุกฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน

จากการให้ข้อมูลของนายสมศรี ทองรัมย์ (นามสมมุติ) ได้กล่าวว่า

“การทำงานก็ย่อมมีคนที่ไม่เห็นด้วยไม่เห็นด้วย คนนี้ได้มาก คนนี้ได้น้อย คนนี้เป็นญาติของคนนั้น คนนั้นเป็นญาติของคนนี้ ก็ทำให้เกิดปัญหาความไม่พอใจ เกิดความขัดแย้งตามมา โดยเฉพาะการนำพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่มาทำแปลงเกษตร ตอนแรกคนก็บอกว่าไม่ควรไปทำ เพราะเป็นพื้นที่สาธารณะผิดกฎหมาย ผู้นำชุมชนก็ได้ทำความเข้าใจว่า คนที่เข้าไปทำประโยชน์ไม่ได้ไปครอบครองบุกรุกพื้นที่สาธารณะ แต่นำพื้นที่สาธารณะมาให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนรวม โดยให้ทุกคนได้มีรายได้ มีงานทำ มีพืชผักไว้กินในครัวเรือน ถือว่าเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การให้ทุกคนเข้าไปก็ใช้มติส่วนรวม พร้อมทั้งแจ้งความประสงค์ว่าจะเข้าไปทำประโยชน์ ไม่ได้ไปบุกรุก จนทำให้คนที่เห็นต่างเกิดความเข้าใจและมองเห็นสิ่งที่ดี ๆ จะเกิดขึ้นโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อย ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินจะได้รับประโยชน์จากการดำเนินงาน”

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การจัดการความขัดแย้งคือกระบวนการจัดการและแก้ไขข้อพิพาท ความไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะกันที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร จำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์และเทคนิคต่างๆ ที่มุ่งลดความตึงเครียด การแสวงหาทางออก และส่งเสริมผลลัพธ์ในเชิงบวก การจัดการความขัดแย้งมีความสำคัญอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ชุมชนและแม้แต่ในระดับสากล ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้ใช้หลักการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ เพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์บนพื้นฐานความประนีประนอมเพื่อส่วนรวม ขณะเดียวกันผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลดีต่อชุมชน

1.7 การช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า การที่ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้ลุกขึ้นมาจัดการพื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ จนได้รับการสนับสนุนทั้งงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และรางวัลเชิดชูเกียรติให้กับชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

ในปี 2538 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมชลประทานขุดลอกคลองละลมไผ่ จำนวน 300,000 บาท เพื่อกักเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค

ในปี 2547 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน

ในปี 2550 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลพลับพลาชัย 400,000 บาท มาสนับสนุนกิจกรรมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

ในปี 2555 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอพลับพลาชัยมาปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่สาธารณะให้มีความเหมาะสมและปรับพื้นที่เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร

ในปี 2561 ได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย

ในปี 2563 ได้รับงบประมาณจากกรมชลประทาน จำนวน 2,000,000 บาท ให้คลองละลมไผ่สามารถกักเก็บได้มากขึ้น พร้อมทั้งมีปริมาณน้ำที่เพียงพอต่อการเกษตรตลอดทั้งปี

ในปี 2564 ได้รับรองมาตรฐานการทำเกษตรปลอดภัย GAP มาตรฐานการเกษตรที่ดีจากกรมวิชาการเกษตรและได้รับรางวัลโล่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ในปี 2565 องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์ได้สนับสนุนหลังคาปลูกผักจำนวน 2 หลัง หลังละ 40,000 บาท สนับสนุนโรงเรียนปลูกผัก มีท่อน้ำ มีระบบน้ำสปริงเกอร์ ตำบล ละ 1,000,000 บาท

จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของชุมชนแม้ว่าหน่วยงานของรัฐจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและบริการแก่ประชาชน ธุรกิจและภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม เช่น การจัดสวัสดิการสังคมและความช่วยเหลือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริการด้านสุขภาพ การบรรเทาสาธารณภัย การพัฒนาเศรษฐกิจ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่การช่วยเหลือหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องมองเห็นถึงศักยภาพของชุมชน ที่จะยกระดับไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย

2. รูปแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาสังคมบน BCG ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio economy) คือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า เพิ่มผลิตภาพและสร้างมูลค่าเพิ่ม เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular economy) คือ การหมุนเวียนใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดและการลดของเสีย นำกลับมาใช้ใหม่ เศรษฐกิจสีเขียว (Green economy) มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้ง 3 ด้าน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นับเป็นความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต (อุทิศ ทาหอม, 2565) ขณะเดียวกันกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นในการลดสถานะเสี่ยงสภาพภูมิอากาศและสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือนให้เพียงพอ พร้อมทั้งเป็นการวางรากฐานไปสู่การสร้างมูลค่าสินค้าทางและบริการที่ยั่งยืน

ดังนั้นชุมชนบ้านละลมไผ่ถือได้ดำเนินการตามวาระของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่อาจจะก่อให้เกิดการขาดแคลนอาหารในอนาคต ผล

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้นำพื้นที่สาธารณะบริเวณคลองละลมไผ่ จำนวน 40 ไร่ ขนาดความกว้าง 40 เมตร ความยาว 1,700 เมตร มาจัดสรรพื้นที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามาสร้างแหล่งอาหารของชุมชน โดยทำการเกษตรแบบผสมผสานจนกลายเป็นธนาคารอาหารชุมชน (Food Bank) พร้อมทั้งเกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย สำหรับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านละลมไผ่ มี 4 ประการ คือ 1. การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability) 2. การเข้าถึงอาหาร (Food Access) 3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) 4. การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability) มีรายละเอียดดังนี้

1. การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability) พบว่า ชุมชนบ้านละลมไผ่ได้พัฒนาพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ เพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ธนาคารอาหารชุมชน (Food Bank) โดยมีคนในชุมชนเข้ามาทำการเพาะปลูก จำนวน 38 คน โดยมีคณะกรรมการดูแลพื้นที่สาธารณะ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำ ติดตามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกแบบผสมผสาน ไม่ใช่สารเคมีทุกชนิด เพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศให้อุดมสมบูรณ์ การส่งเสริม สนับสนุนให้คนในชุมชนได้ผลิตอาหารด้วยตนเองถือได้ว่าการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากการให้ข้อมูลของ นางดวง มุกรมย์ อายุ 56 ปี ได้เล่าว่า

“ในปี พ.ศ.2565 ทางชุมชนได้เปิดให้ชาวบ้านมาเข้ามาทำการเกษตรผสมผสานในพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ 20 ไร่ โดยไม่ให้สารเคมีทุกชนิด ตนจึงตัดสินใจเข้ามาปลูกในพื้นที่ผักที่ปลูก ได้แก่ ผักบุ้ง กวางตุ้ง คะน้า ไม้กินในครัวเรือน การปลูกผักบุ้งใช้เวลาระยะเวลาประมาณ 25 วัน ปลูกกวางตุ้ง ใช้ระยะเวลา 45 วัน และปลูกคะน้า ใช้ระยะเวลา 45 วัน พอผักเริ่มโตเต็มที่ก็จะเก็บผลผลิต นำไปกินและขายเพื่อเป็นรายได้แก่ครอบครัว มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 5,000 บาท”

ภาพประกอบที่ 1 พื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรในพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่

ที่มา: วิศวมาศ ปาลสาร, 2566.

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการที่ชุมชนสามารถผลิตอาหารด้วยตนเองได้ถือได้ว่าเป็นหลักประกันความยั่งยืนและป้องกันการขาดแคลนอาหารที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย ดังนั้นความพอเพียงของอาหาร (Food Availability) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการมีอาหารเพียงพอในภูมิภาคหรือชุมชน โดยมุ่งเน้นที่การผลิตและการจัดหาอาหารภายในท้องถิ่นหรือภูมิภาคใกล้เคียงเป็นหลัก ซึ่งความพอเพียงด้านอาหารในชุมชน

ได้แก่ 1. การผลิตทางการเกษตร (Food Availability) การประเมินปริมาณและความหลากหลายของพืชผล และปศุสัตว์ที่ผลิตในท้องถิ่น ตลอดจนประสิทธิภาพของการปฏิบัติทางการเกษตร 2. ความผันแปรของฤดูกาล (Seasonal Variability) การตรวจสอบความผันแปรของอาหารตลอดทั้งปีเนื่องจากวัฏจักรการเกษตรและปัจจัยตามฤดูกาล 3. การเข้าถึงตลาด (Market Access) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความพร้อมของตลาดและเครือข่ายการจัดจำหน่ายที่อนุญาตให้เกษตรกรขายผลิตผลได้ 4. การจัดเก็บและถนอมอาหาร (Food Storage and Preservation) สำรวจความสามารถของชุมชนในการจัดเก็บผลิตผลส่วนเกินไว้ในยามขาดแคลน (Ko et al., 2018)

2. การเข้าถึงอาหาร (Food Access) พบว่า คนเข้ามาทำการเพาะปลูกในพื้นที่สาธารณะคลองละลมไผ่ จำนวน 20 ไร่ เมื่อผลผลิตเติบโตก็นำไปประกอบอาหารและแบ่งปัน พร้อมทั้งนำไปจำหน่ายตามท้องตลาดในชุมชน ขณะเดียวกันก็จะมีพ่อค้า แม่ค้ามารับซื้อในแปลงผักอีกด้วย

จากการให้ข้อมูลของนางเลื่อน สร้อยสีดา (นามสมมติ) อายุ 52 ปี ได้เล่าว่า

“ตนได้ปลูกผักปลอดสารพิษหลายชนิด เช่น คะน้า กวางตุ้ง ต้นหอม โดยใช้ปุ๋ยจากน้ำหมักชีวภาพ เพราะชุมชนมีข้อห้ามไม่ให้ใช้สารเคมีทุกประเภท ระยะเวลาของการปลูกขึ้นอยู่กับชนิดของผัก บางชนิดก็ใช้เวลาปลูกประมาณ 1-2 เดือน พอเก็บผลผลิตได้ก็จะมีพ่อค้าคนกลางมารับไปขายต่อที่ตลาดประโคนชัย ซึ่งรายได้ต่อเดือนจะอยู่ที่ 5,000 บาทต่อเดือน มีความพออยู่พอกินและมีความสุขกับการใช้ชีวิตวิถีตามธรรมชาติ”

นอกจากนี้ นายสุเมธ งามรัมย์ อายุ 50 ปี ได้เล่าว่า

“ตนได้เริ่มปลูกผักปลอดสารพิษมาแล้ว 2 - 3 ปี ว่างจากการทำนา ก็อยากมีรายได้เสริม จึงมีการตัดสินใจในการปลูกผักในพื้นที่สาธารณะ ไม่รู้จะปลูกผักชนิดไหนดีที่เป็นที่ต้องการของตลาด จึงได้ตัดสินใจปลูกถั่ว ระยะเวลาในการปลูกประมาณ 2 เดือน กระเพราะ 20 วัน ผักบุ้ง 25 วัน คะน้า 1 เดือน ช่วงที่ได้ผลผลิตดีจะเป็นช่วงฤดูหนาว ส่วนช่วงฤดูฝนกับฤดูร้อนก็พอได้บ้าง แดดแรงก็ทำให้ผักเหี่ยวเฉาได้ง่าย รายได้ต่อเดือน 4,000-5,000 บาท ขายส่งพ่อค้าคนกลาง และขับรถเร่ขายบ้าง รายได้พออยู่พอใช้ในชีวิตประจำวัน”

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงอาหาร (Food access) คือ ความสามารถของแต่ละบุคคล และครัวเรือนได้รับอาหารที่เพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการสำหรับชีวิตดี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมต่าง ๆ การเข้าถึงอาหารเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความมั่นใจว่าทุกคนมีโอกาสจะมีชีวิต มีสุขภาพดีและได้รับสารอาหารครบถ้วน

3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) พบว่า ในปี 2564 พื้นที่เพาะปลูกของ จำนวน 38 คน ในพื้นที่คลองละลมไผ่ได้รับรองมาตรฐานการทำเกษตรปลอดภัย (Good Agricultural Practice ; GAP) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในการผลิตพืช เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ปลอดภัยทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นการยืนยันอย่างชัดเจนว่า

ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนมีความสะอาดและปลอดภัย เหมาะแก่การนำประกอบอาหารสำหรับผู้รักษาสุขภาพ

จากการให้ข้อมูลของนางบุญอยู่ ทองประโคน (นามสมมุติ) อายุ 56 ปี ได้เล่าว่า

“ในปี 2564 ได้มีเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรได้ตรวจ เพื่อรับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค พอได้รับรองได้รับความสนใจจากพ่อค้า แม่ค้ามากขึ้น พร้อมทั้งกลุ่มคนที่ดูแลสุขภาพให้ความสนใจ แม้ผักเรายังไม่ได้รับมาตรฐานถึงขั้นเกษตรอินทรีย์ แต่ระดับเกษตรปลอดภัยก็ถือว่าสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคแล้ว ว่าผักเราปลอดภัยไม่มีเป็นอันตรายต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค”

ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food utilization) เป็นสิ่งสำคัญของความมั่นคงทางอาหารที่มุ่งเน้นไปที่วิธีที่บุคคลและชุมชน สามารถเข้าถึงได้เกี่ยวข้องกับการบริโภค การเตรียมและการใช้อาหารอย่างเหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการทางโภชนาการและส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การใช้อาหารอย่างมีประสิทธิภาพมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรอาหารที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของอาหาร ได้แก่

1. คุณค่าทางโภชนาการ (Nutritional Value) การใช้ประโยชน์ของอาหารเกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารที่สมดุล ซึ่งให้สารอาหารที่จำเป็น วิตามิน และแร่ธาตุที่จำเป็นต่อการรักษาสุขภาพที่ดีและป้องกันการขาดสารอาหาร การรับประทานอาหารที่หลากหลาย ซึ่งประกอบด้วยผลไม้ ผัก ธัญพืช โปรตีนและผลิตภัณฑ์จากนมเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้แน่ใจว่าได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอ

2. ความปลอดภัยด้านอาหารและสุขอนามัย (Food Safety and Hygiene) การจัดการ การเก็บรักษาและการเตรียมอาหารอย่างเหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันโรคที่เกิดจากอาหาร การปฏิบัติตามมาตรการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยที่ดีของอาหาร เช่น การล้างมือ การทำความสะอาดภาชนะ และการปรุงอาหารอย่างทั่วถึงจะช่วยลดความเสี่ยงของการปนเปื้อนและการแพร่กระจายของโรค

3. การเตรียมอาหาร (Food Preparation) วิธีเตรียมอาหารอาจส่งผลต่อคุณค่าทางโภชนาการและการย่อยได้ วิธีการปรุงอาหารอาจส่งผลต่อความพร้อมของสารอาหาร และการปรุงอาหารบางอย่างอาจทำให้สูญเสียสารอาหารได้ เทคนิคการปรุงอาหารที่สมดุล เพื่อรักษาคุณค่าทางโภชนาการขณะเดียวกันก็รับประกันความปลอดภัยของอาหารเป็นสิ่งสำคัญ

4. ลดเศษอาหาร (Reducing Food Waste) การใช้ประโยชน์ของอาหารยังเกี่ยวข้องกับการลดเศษอาหารให้เหลือน้อยที่สุด การลดขยะจากอาหารไม่เพียงแต่ช่วยประหยัดเงินและทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังช่วยให้มั่นใจได้ว่าอาหารที่มีอยู่จะถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เศษอาหารเกิดขึ้นในหลายขั้นตอน รวมถึงการผลิต การกระจายและการบริโภค

5. โภชนาการศึกษา (Nutritional Education) การส่งเสริมการศึกษาด้านโภชนาการและความตระหนักเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเลือกรับประทานอาหารที่มีข้อมูลครบถ้วน การให้ความรู้แก่บุคคลและชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของอาหารที่สมดุล ขนาดส่วนและคุณค่าทางโภชนาการของอาหารต่าง ๆ สามารถช่วยปรับปรุงการใช้อาหารได้ (Makanjuola, Arowosola & Chenyu, 2020)

4. การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability) พบว่า การที่ชุมชนได้จัดการพื้นที่สาธารณะ คลองละลมไผ่มาทำเป็นพื้นที่เกษตรของชุมชนถือได้ว่ามีความพร้อมในการผลิตอาหารสำหรับชุมชน พร้อมทั้ง จำหน่ายให้กับบุคคลที่สนใจนับเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหารในปัจจุบันและอนาคต (Stringer, 2016) การที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน นอกจากจะมีอาหารที่ดี มี คุณภาพแล้วยังรวมถึงการส่งเสริมระบบนิเวศเกษตร ลดการพึ่งพาสารเคมี อนุรักษ์สุขภาพของดิน และลด ผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการ เปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม แมลงศัตรูพืช และโรคต่างๆ ได้มากขึ้น การส่งเสริมพันธุ์พืชที่หลากหลาย สามารถเพิ่มความป้องกันในการเผชิญกับความท้าทายในอนาคตได้

ดังนั้น รัฐบาล องค์การระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานร่วมกัน เพื่อจัดการกับความ มั่นคงทางอาหารผ่านกลยุทธ์ต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการเกษตร เครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม โครงการ โภชนาการ การผลิตอาหารอย่างยั่งยืนและการเตรียมพร้อมและตอบสนองต่อภัยพิบัติ การบรรลุความมั่นคง ด้านอาหารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมสุขภาพของโลก ลดความยากจนและสร้างหลักประกันการ พัฒนาที่ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ความมั่นคงทางอาหาร ตาม FAO ประเมินว่ามีคนหิวโหย 1-2 พันล้านคน ในปี 2552 ระดับความหิว โหยของโลกสูงสุดเท่าที่เคยมีมา ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการลงทุนด้านการเกษตรที่ลดลง มีการประมาณการว่า ความเสื่อมโทรมของที่ดินการขยายตัวของเมือง การแปลงของพืชผล และพื้นที่เพาะปลูกสำหรับการผลิตที่ ไม่ใช่อาหารจะมีการลดลงของพื้นที่เพาะปลูกของโลกถึง 8-20% ภายในปี 2050 รวมถึงกับการขาดแคลนน้ำ นับเป็นความท้าทายที่น่ากังวลเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันการเพิ่มการผลิตอาหารขึ้น 50% เพื่อตอบสนอง ความต้องการที่คาดการณ์ไว้ของประชากรโลกภายในปี 2593 จะมีสภาวะยากขึ้นหากการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศส่งผลให้เกิดการละลายของธารน้ำแข็งในเทือกเขาหิมาลัย ก่อควรรูปแบบมรสุม และเพิ่มน้ำท่วม เกิดปัญหาภัยแล้งในเอเชียจะส่งผลกระทบต่อ 25% ของการผลิตพืชของโลก ขณะเดียวกันความไม่แน่นอน เกี่ยวกับแหล่งแล้วของน้ำชลประทาน และปัญหาน้ำท่วมที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน (Chakraborty & Newton, 2011)

ดังนั้นความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ประเทศและ โลก มีปัญหาความยากจน ปัญหาด้านเศรษฐกิจจึงส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร สำหรับประเทศที่ พัฒนาแล้วแม้จะการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจการเงิน และรายได้ แต่อาหารไม่เพียงพอ (มีเงินแต่ไม่มีอาหาร เพียงพอ) สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้นแม้สามารถผลิตอาหารได้บ้าง และมีทรัพยากรเพียงพอ แต่มีรายได้ที่ ไม่มั่นคง (มีอาหารเพียงพอแต่ไม่มีเงิน) จึงทำให้เห็นความแตกต่างกันตลอดจนความสามารถในการรับมือความ เสี่ยง หรือ ความไม่แน่นอนของสถานการณ์อาหารที่ไม่เพียงพอในอนาคต (Leroy, Ruel, Frongillo, Harris & Ballard, 2015) ดังนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นภายใต้การทำธุรกิจที่การพึ่งพาทรัพยากร เศรษฐกิจโลกจำเป็นต้องมี

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่และให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบทเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ตลอดจนสร้างความเข้าใจทางนิเวศวิทยา ซึ่งให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างอาหาร พลังงาน น้ำ และเชื้อเพลิงฟอสซิล และการวางแผนการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้มีความคุ้มค่า หลีกเลี่ยงการผลิต “ผลิตมากแต่ได้น้อย (Doing more with less)” เปลี่ยนวิธีคิดให้เข้าใจ “เศรษฐกิจสีเขียว (Green economy)” ที่มีคาร์บอนต่ำจะช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และความเท่าเทียมทางสังคม (Sims & Flammini, 2014 : 124-126)

จะเห็นได้ว่าทั้งโลกกำลังให้ความสำคัญกับการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงทางอาหารซึ่งถูกจัดอยู่ภายใต้วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี 2030 (Agenda for Sustainable Development) คือ “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No one left behind)” การกำจัดความยากจนขั้นรุนแรงหรือความหิวโหยภายในปี 2030 ตามที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) การที่ทุกรัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ชนบทได้นำพื้นที่ว่างเปล่า พื้นที่สาธารณะมาทำให้เกิดประโยชน์สร้างแหล่งอาหาร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากผลการวิจัยนี้ถือได้ว่าเป็นการทำความเข้าใจ อธิบายปรากฏการณ์และการสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบ 4 ประการ ได้แก่

ข้อค้นพบประการแรก สร้างแหล่งอาหาร พบว่า ชุมชนได้มีรูปแบบการบริหารจัดการสร้างแหล่งอาหารให้เพียงพอ ได้จัดการพื้นที่สาธารณะ จำนวน 20 ไร่ มาทำให้กลายเป็นพื้นที่การทำเกษตรขนาดใหญ่ เป็นการสร้างแหล่งอาหารที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ ได้แก่ ปลูกพืช การเลี้ยงปศุสัตว์ การเลี้ยงปลาและสิ่งมีชีวิตในน้ำอื่น ๆ ขณะเดียวกันชุมชนมุ่งเน้นการทำเกษตรแบบผสมผสานเป็นการมุ่งเน้นความหลากหลายทางชีวภาพ การหมุนเวียนการเพาะปลูก การรักษาระบบนิเวศการเกษตร การรักษาธาตุอาหาร การดูแลสภาพดิน จุลินทรีย์ในดิน ดังนั้นนิเวศวิทยาของการทำเกษตรผสมผสานเป็นเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่เน้นการเกื้อกูลของระบบความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วยหลัก 5 ประการสำคัญ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2556 : 107,111,115) คือ 1. การปรับปรุงบำรุงดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้พืชสามารถเจริญเติบโตและมีความแข็งแรง โดยเน้นการจัดการอินทรีย์วัตถุในดินและการส่งเสริมสิ่งมีชีวิตในดิน 2. การรักษาธาตุอาหาร และสร้างสมดุลของวงจรธาตุอาหาร โดยการตรึงไนโตรเจน การดึงธาตุอาหารจากดินชั้นล่าง และใช้ปุ๋ยอย่างหมุนเวียน 3. การลดการสูญเสียอันเนื่องมาจากรังสีแสงอาทิตย์ อากาศ และน้ำ โดยการจัดการภูมิอากาศย่อย การจัดการน้ำ และการควบคุมการชะล้างพังทลายของดิน 4. การลดการสูญเสียอันเนื่องมาจากศัตรูพืช โดยการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ปลอดภัย 5. ส่งเสริมการเกื้อกูลกันระหว่างสิ่งมีชีวิตในฟาร์ม โดยเพิ่มความหลากหลายทางพันธุกรรม ซึ่งเป็นวิธีการเกษตรที่ผสมผสานและเพิ่มความหลากหลายของลำดับชั้นทางนิเวศ จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านละมไผ่ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงทางอาหารทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข้อค้นพบประการที่สอง มีมาตรฐานการผลิต พบว่า ในปี 2564 พื้นที่เพาะปลูกของ จำนวน 38 คน ในพื้นที่คลองละมไผ่ได้รับรองมาตรฐานการทำเกษตรปลอดภัย (Good Agricultural Practice ; GAP) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในการผลิตพืช เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ปลอดภัยทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค จากกรมวิชาการเกษตร ถือได้ว่าเป็นพื้นที่อาหารที่สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค ตลอดจนเป็นการ

สะท้อนให้เห็นการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตรงตามนโยบายรัฐบาลและตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย

ข้อค้นพบประการที่สาม สร้างรายได้ให้ครอบครัว พบว่า คนในชุมชนบ้านละลมไผ่การจัดการพื้นที่สาธารณะมาทำเกษตรกรรม โดยใช้เวทีประชาคมทำความเข้าใจ ออกแบบ วางแผน การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้เกิดการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อย ผู้ไม่มีที่ดินทำกินได้ประโยชน์จากการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมเกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ บางคนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000 บาท นับเป็นข้อค้นพบที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศ ในการวางแผน ทำความเข้าใจ วางกฎ กติกาชุมชนสำหรับการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วม

ข้อค้นพบประการที่สี่ ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน พบว่า ในปี 2561 ได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของจังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันได้กลายเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานให้กับหน่วยงานราชการ และหน่วยภาคเอกชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งใช้เป็นพื้นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจเกี่ยวกับการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับตนเองและครอบครัว

จะเห็นได้ว่าชุมชนได้มองเห็นความสำคัญกับการจัดการพื้นที่สาธารณะแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นหลักการสิทธิชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง (สุจิตรา ยางนอก เขมิกา อารมณ และและฤทัยภัทร ให้ศิริกุล, 2566) สิทธิชุมชนจึงเป็นข้อตกลง กฎ เกณฑ์ทางสังคมที่พัฒนาให้กลุ่มคนร่วมกันจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจสังคมและอื่น ๆ โดยกลุ่มคนสิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่พึ่งพาอาศัยทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก ชุมชนตั้งอยู่บนฐานทรัพยากรชุมชนในการดำรงอยู่ ทรัพยากรชุมชน (Community Resources) การให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตนเองเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระโดยตัวเองในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นจะต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นการจัดการทรัพยากรของชุมชน ตามที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร การวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่โดดเด่น 4 ประการ คือ 1. ชุมชนได้มีรูปแบบการบริหารจัดการสร้างแหล่งอาหารให้เพียงพอ ได้จัดการพื้นที่สาธารณะ จำนวน 20 ไร่ มาทำให้กลายเป็นพื้นที่การทำเกษตรขนาดใหญ่เป็นการสร้างแหล่งอาหารที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ ได้แก่ ปลูกพืช การเลี้ยงปศุสัตว์ การเลี้ยงปลาและสิ่งมีชีวิตในน้ำอื่น ๆ ขณะเดียวกันชุมชนมุ่งเน้นการทำเกษตรแบบผสมผสานเป็นการมุ่งเน้นความหลากหลายทางชีวภาพ การหมุนเวียนการเพาะปลูก การรักษาระบบนิเวศ การเกษตร การรักษาธาตุอาหาร การดูแลสภาพดินจุลินทรีย์ในดิน 2.ชุมชนได้มุ่งเน้นการผลิตอาหารที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักสำหรับการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จนได้รับมาตรฐานเกษตรปลอดภัยของกรมวิชาการเกษตร 3. การจัดการทรัพยากรร่วมส่งผลให้ชุมชนเกิดรายได้ เฉลี่ยต่อเดือนคนละ 5,000 บาท ถือได้ว่าเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับชุมชน 4. การวิจัยนี้ถือได้ว่าเป็นการส่งเสริม

สิทธิชุมชนเป็นข้อตกลง กฎ เกณฑ์ทางสังคมที่พัฒนาให้กลุ่มคนร่วมกันจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม

ข้อเสนอแนะ

การสร้างความมั่นใจด้านอาหารมีความสัมพันธ์ต่ออาหารและสุขภาพ พร้อมทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาการขาดแคลนอาหารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางสำหรับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

1. ควรศึกษาความรู้เกี่ยวกับโภชนาการอาหาร กลุ่มอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนได้ผลิตอาหารที่ปลอดภัย มีความสมดุลกับระยะ
2. ควรส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้นำชุมชน วางแผนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ อาจจะใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน สถานที่ฝึกอบรม การทำเกษตรแปลงใหญ่ของชุมชน เป็นต้น
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนชุมชนที่มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเอง พร้อมยกระดับให้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับประเทศ เพื่อสร้างคุณภาพภูมิเฝ้าและเป็นการยกย่องเชิดชูชุมชนที่ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง (References)

กชกร เดชะคำภู และ ทิพาภรณ์ หอมดี. (2560). กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่สาธารณะ "หาดแห่" เกาะกลางแม่น้ำโขง. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 9(5), 347-360.

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/110812>

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). *แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ราเมศร์ พรหมชาติ. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนบ้าน กองพระทรายตำบลปะคำ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 12(2), 35-54. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/253539>

นฤมล นิมนวล. (2565). การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม:

กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 9(1), 45-58. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/hssnsru/article/view/257428>

[thaijo.org/index.php/hssnsru/article/view/257428](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/hssnsru/article/view/257428)

วิฑูรณ ปัญญากุล. (2556). *เกษตรกรรมยั่งยืนวิธีการเกษตรเพื่ออนาคต* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.

สุจิตรา ยางนอก เขมิกา อารมณ และฤทัยภัทร ให้ศิริกุล. (2566). รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมเพื่อการพึ่งตนเองของบ้านน้อยบุตาวงษ์ ตำบลหนองคู อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนศาสตร์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 6(1), 177-226.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/263205>

อุทิศ ทาหอม. (2565). การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่กับการพัฒนาสังคมตามหลักการ BCG. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 5(2), 108-146. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/260637>

Barbier, E. B. (with Markandya, A., & Pearce, D. W.). (2013). *A New Blueprint for A Green Economy*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203097298>

Bravo, L. (2020). Public Space and The New Urban Agenda: Fostering A Human-Centered Approach for The Future of Our Cities. In *Companion to Public Space* (pp. 85-93). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351002189-8>

Brooks, J., & Matthews, A. (2015). *Trade Dimensions of Food Security* (OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers No. 77; OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, Vol. 77). <https://doi.org/10.1787/5js65xn790nv-en>

Dangi, T. B., & Petrick, J. F. (2021). Augmenting the Role of Tourism Governance in Addressing Destination Justice, Ethics, and Equity for Sustainable Community-Based Tourism. *Tourism and Hospitality*, 2(1), 15-42. <https://doi.org/10.3390/tourhosp2010002>

Equipaje, R. M. I. (2018). The Role of Public Space in Sustainable Urban Development. In G. Amoruso (Ed.), *Putting Tradition into Practice: Heritage, Place and Design* (pp. 1402-1410). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57937-5_145

Gibson, M. F. (2012). Opening Up: Therapist Self-Disclosure in Theory, Research, and Practice. *Clinical Social Work Journal*, 40, 287-296. <https://doi.org/10.1007/s10615-012-0391-4>

Havas, K., & Salman, M. (2011). Food Security: Its Components and Challenges. *International Journal of Food Safety, Nutrition and Public Health*, 4(1), 4-11. <https://doi.org/10.1504/IJFSNPH.2011.042571>

Ko, L. K., Enzler, C., Perry, C. K., Rodriguez, E., Mariscal, N., Linde, S., & Duggan, C. (2018). Food availability and food access in rural agricultural communities: Use of mixed methods. *BMC Public Health*, 18(1), 634. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5547-x>

- Leroy, J. L., Ruel, M., Frongillo, E. A., Harris, J., & Ballard, T. J. (2015). Measuring the Food Access Dimension of Food Security: A Critical Review and Mapping of Indicators. *Food and Nutrition Bulletin*, 36(2), 167–195. <https://doi.org/10.1177/0379572115587274>
- Makanjuola, O., Arowosola, T., & Du, C. (2020). The Utilization of Food Waste: Challenges and Opportunities. *Journal of Food Chemistry & Nanotechnology*, 6(4), 182–188. <https://doi.org/10.17756/jfcn.2020-0100>
- Murphy, S. E., & Riggio, R. E. (2003). Introduction to The Future of Leadership Development. In *The Future of Leadership Development* (pp. 27–34). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781410608895-6>
- Flammini, R. E. H. S. & A. (2014). Energy-Smart Food – Technologies, Practices and Policies. In *Sustainable Energy Solutions in Agriculture* (pp. 123–169). CRC Press.
- Stringer, R. (2016). Food Security Global Overview. In M. Caraher & J. Coveney (Eds.), *Food Poverty and Insecurity: International Food Inequalities* (pp. 11–18). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-23859-3_2
- Walker, J., Pekmezovic, A., & Walker, G. (2019). *Sustainable Development Goals: Harnessing Business to Achieve the SDGs through Finance, Technology and Law Reform* (1st edition). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119541851>
- Wankhade, P., & Brinkman, J. (2007). New Public Management and Leadership-Whether There is Any Contingent Relationship Between Leadership Style and Performance Status: Evidence from an English National Health Service (NHS) Trust. *The Third Transatlantic Dialogue*, May.